

ט. מעלת משה רבנו / ספר תפארת ישראל פרקים כא-כג

פרק כא

מעלת משה שבעבודה היה נותן התורה

התבאר לך (בפרק יב במדרש "יבוא טוב") כי ראוי שתינתן התורה על ידי אחד שהוא מיוחד ונבדל מן הכלל⁴¹⁷. ודבר זה - למדרגת (=בגלל מדרגת) התורה, שיש אל התורה (=לתורה) המדרגה העליונה, המיוחדת, עד שלא ישתתף לה דבר⁴¹⁸. ולכך ראוי שתינתן התורה על ידי מי שהוא מיוחד במדרגה מכל באי עולם - הוא משה.

ואף כי התורה היא תורה אל הכלל (=לכלל ישראל ולא ליחידים, כמבואר לעיל בפרק יז), ניתנה על ידי משה (שהוא יחיד). והעניין הוא כמו שהעניין בנפש האדם: אשר הלב מקבל החיות - למעלתו ולחשיבותו, והוא שולח החיות לכל האברים⁴¹⁹, ואין בכל אבר ואבר החיות בפני עצמו⁴²⁰.

ומה שאמר בפרק בתרא דמכות (כג, ב): "תרי"ג מצוות נאמרו למשה מסיני, שנאמר

הערות - ילמד ענוים דרכו

417 לא מצד שהוא פורש מן הכלל, אלא מפני שמעלתו העצמית היא למעלה מכל האחרים, והוא מבחור המין האנושי. (ועיין בגבורות השם סוף פרק טו שביאר עפ"י את מדרש חז"ל שאמרו חרטומי מצרים לפרעה שגולד מושיען של ישראל. ובפרק מז ביאר עפ"י מדוע בשירת הים נזכר משה בנפרד וישראל בנפרד, ושמפני זה לא נשא אשה מבנות ישראל. וכן כתב שם בפרק יט.) וכן התורה - מעלתה אלוהית, כמו שהתבאר בפרקים הקודמים.

418 עיין בדרך חיים ו, י על המשנה "חמישה קניינים קנה וכו".

419 עיין גבורות השם פרק עא. ועיין בגור אריה לשמות כ, ב שביאר על פי זה מאמר חז"ל ש"משה לימד סגוריה על חטא העגל בכך שעשרת הדברות נאמרו ביחיד - כלפיו ולא כלפי ישראל, ע"ש.

420 מצד אחד התורה ניתנת לכל העם מצד הנצחיות ומוכרחות המציאות שבה, שרק המדרגה של "כלל ישראל" מתאימה לתורה ולמעלתה זו. וכמו שהנפש אינה שורה ומחיה איבר מסוים, אלא שורה ומחיה את מכלול האיברים. אך מצד שני - חייב התורה וציוויה הוא על כל יחיד ויחיד, כמו שהדם מגיע לכל איבר ואיבר בפרט. אלא שאין השפעה ישירה של החיות לכל איבר והלב הוא המתווך. מצד אחד הוא עוד איבר ככל האיברים (כמו ש"משה פרט בעם), אך מצד שני הוא איבר שמהותו שונה במעלתה מכלל האיברים, ועל כן יש לו יכולת שהנפש תשרה עליו והוא יעביר את החיות לכל איבר בפרט. כך משה, ששקול כנגד ששים ריבוא מישראל (מכילתא דרשב"י בשלח פרשה א), ויש בו מעלה נבדלת מכל שאר העם, קיבל את התורה והוא מעביר אותה לכל אחד מישראל, עד שאמרו (ירושלמי פאה ב, ד) שכל מה שתלמיד ותיק עתיד להורות נאמר למשה בסיני.

מסלול 1: יום ד לפרשת ויגש

מסלול 2: יום א לפרשת ויגש

(דברים ג,ד): 'תִּזְכֶּרְהָ צְוָה לָנוּ מִשֶּׁה'. תורה בגימטרייה תרי"א? 'אנכי' ו'לא יהיה לך' - מפי הגבורה שמענום". עד כאן.

ויקשה לך למה שמעו "אנכי" ו"לא יהיה לך" מפי הגבורה (ולא מפי משה)? ודבר זה בוודאי ראוי שיהיה כך. כי בדיבור "אנכי" הוא שקיבלו השם יתברך לאלוה, וכן "לא יהיה לך" - שלא יהיה להם אלוה זולת השם יתברך, שאם היה להם אלוה זולת השם יתברך - היו מבטלים מלכותו יתברך חס ושלום. והנה דבר זה שהוא קבלת מלכותו עליהם אינו לכל יחיד ויחיד, רק לכלל ישראל, שאין השם יתברך מייחד שמו יתברך על יחיד, לומר: "אנכי ה' אלוהיך" (אלא) רק על כל האומה⁴²¹. ואי אפשר לומר באלו שתי מצוות שהמצווה היא לכל יחיד ויחיד בעצמו, שאין השם יתברך מלך על יחיד שאין מלך בלא עם⁴²². ולפיכך באלו ב' דיברות שהם לכלל ישראל ביחד היה במה שהם עם אחד והשם יתברך מלך עליהם, ובכלל זה משה עם כל ישראל, ומשה נכלל עמהם⁴²³.

רק שאר הדיברות, אינם מצד שהם כלל אחד.

ודבר זה, אין ראוי למעלת התורה ומדרגתה, כי אם שתינתן התורה על ידי משה רבנו עליו השלום, ש"לא קם נביא עוד בישראל כמשה". וזה מפני שאין ראוי שתינתן התורה - שהיא יחידה במדרגה העליונה - כי אם על ידי מי שהוא מיוחד במדרגת הנבואה.

ומה שאמרו בספרי (סוף פרשת ברכה):⁴²⁴ "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה - אבל באומות קם (ואיזה זה? זה בלעם בן בעור). שלושה דברים היו במשה, מה שלא היו

הערות - ילמד עניים דרכו

421 וכן הוא לקמן בפרק לט. ועיין עוד בנתיב העבודה פרק ז; דרך חיים ד,יב.

422 כן הוא בגבורות השם פרק מז.

423 לעומת המהר"ל, הרמב"ם במו"נ ב,לג הסביר שעם ישראל השיג בנבואה רק את שני הדברות הראשונים מפני שהם לא היו ראויים מצד עצמם לנבואה. רק את אלה ניתן להשיג גם בהוכחות שכליות, ועל כן יכלו גם להשיגם בנבואה.

והר"ן בדרשות הסביר שרק אותם שמעו מפי הקב"ה מפני שהם יסודות התורה והאמונה - האמונה שה' שהוא מקור הוויית הנבראים הוא גם משגיח ומצווה.

424 מהנוסח במהר"ל (עיין במדבר רבה יד, כ) משמע שהיו שלוש מעלות במשה שלא היו בבלעם וכנגדן שלוש בבלעם שלא היו במשה. כלומר שמהם ובלעם שווים - לכל אחד יש מעלות שאין לחברו. ועל זה יבוא המהר"ל לקמן ויפרש שגם מה שנראה כמעלות של בלעם הם חסרונות. וזה הנוסח שלפנינו: "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה - בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, ואיזה זה? - זה בלעם בן בעור. אלא הפרש יש בין נבואתו של משה לנבואתו של בלעם: משה לא היה יודע מי מדבר עמו, ובלעם היה יודע מי מדבר עמו, שנאמר: 'נאום שומע אמרי אל'. משה לא היה יודע מתי מדבר עמו עד שנדבר עמו, ובלעם היה יודע מתי מדבר עמו, שנאמר: 'ויודע דעת עליון'. משה לא היה מדבר עמו אלא כשהוא עומד, שנאמר: 'ואתה פה עמוד עמדי', ובלעם היה מדבר עמו כשהוא נופל, שנאמר: 'מחזה שדי יחזה נופל וגלוי עיניים'. משל למה הדבר דומה? לטבחיו של מלך, ויודע

בבלעם: משה היה מדבר עמו פה אל פה, שנאמר (במדבר יב, ח): 'פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בו' כו'; משה היה מדבר עמו פנים אל פנים כו'; משה היה מדבר עמו עומד, שנאמר (דברים ה, כז): 'וְאָתָה פֶה עֲמַד', (ואילו) בלעם היה מדבר עמו 'נִפְלַ וְגִלְוֵי עֵינַיִם' (במדבר כד, ד).

(ושלושה דברים היו בבלעם מה שלא היו במשה): בלעם היה יודע מה הקדוש ברוך הוא עתיד לדבר עמו, שנאמר (שם טז): 'וַיִּדְעַ דְּעַת עֲלִיּוֹן' - משל לטבח של מלך שיוודע מה המלך קרב על שולחנו; בלעם היה יודע מי מדבר עמו, שנאמר (שם ד): 'אֲשֶׁר מִחֲזֵה שְׂדֵי יַחֲזֵה; בלעם היה מדבר עמו כל שעה, שנאמר (שם): 'אֲשֶׁר מִחֲזֵה שְׂדֵי יַחֲזֵה נִפְל וְגִלְוֵי עֵינַיִם'". עד כאן.

ואם כן יקשה לך: הרי לא נתייחד משה בנבואתו, כי אף באומות קם! אבל חס ושלום שלא יהיה מיוחד משה בנבואה. כי מה שאמרו "אבל בנביאי אומות העולם קם", מכל מקום היה נבואתו (בדרך) (שמתנבאים) נביאי אומות⁴²⁵. ובמדרש (ויק"ר א): "מה בין נביאי ישראל לנביאי אומות העולם? עכו"ם נביאי אומות עולם אין הקדוש ברוך הוא נגלה עליהם, רק בחצי דיבור, שנאמר (במדבר כג, ד): 'וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶל בְּלַעַם, אֵין לשון ויקר אלא לשון טומאה, כד"א (דברים כג, יא): 'כִּי יִהְיֶה בְּךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרָה לְיָלָה'. אבל לישראל בלשון טהרה, בלשון קדושה, בלשון ברור: 'וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה' (ויקרא א, א) בלשון שמלאכי השרת מקלסין, שנאמר (ישעיהו ו, ג): 'וַיִּקְרָא זֶה אֶל זֶה'". עד כאן.

וביאר זה, כי נבואת אומות העולם אינה נבואה בכירור גמור (= אין הכרח שתתקיים). ולפיכך כתיב "ויקר" שהוא חצי דיבור בלבד, כפי מה שהיא הנבואה - שאינו ברור גמור⁴²⁶.

והנבואה היא בטומאה - אף שהשם יתברך קדוש ודבריו קדושים, נביאי אומות העולם מקבלים הדיבור אף אם הם טמאים ואין צריכים קדושה וטהרה. דומה למי שמשליך ממנו דינר זהב, אינו מקפיד אף אם נופל לאשפה. כי אין כוונתו, רק להשליך ממנו הדינר (ולא אכפת לו ש) יפול בכל מקום. כך השם יתברך אינו חפץ - כאשר מדבר עם

הערת - ילמד ענוים דרכו

כמה הוצאות יוצאות למלך על שולחנו". הרי כאן רק שלושה הבדלים. וגם לא נאמר שעם בלעם היה ה' מדבר בכל שעה.

425 כלומר מה שאמרו במדרש "באומות העולם" בא לרמוז שיש לשים לב לא לתוכן הידיעות בנבואה אלא לאופן קבלת הנבואה, שבזה מובדלים נביאי אומות העולם מנביאי ישראל. וזה הסוד של המדרש, כפי שמבאר והולך.

426 הנבואה לנביאי האומות דומה להדלפה מחדר הדיונים של הממשלה לתקשורת: המסר שמועבר לא בהכרח מדויק ולפעמים מוטעה לגמרי ולפעמים מטרת המדליף דווקא להעביר מסר מעוות כדי להטעות, כמו שהיה ברוח נבות ונביאי אחאב. כמו כן המטרה היא העברת המסר ולא עצם הקשר בין המוסר למקבל.

נביאי אומות העולם - (אלא) רק שיצא הדיבור ממנו, יבוא אל המקבל אף בטומאה (=אין לו עניין במקבל, רק רצון שתתגלה הנבואה הזאת לעולם). אבל כאשר מדבר עם נביאי ישראל - נתייחד עמו הדיבור. וזה עיקר דיבורו: שמדבר הוא יתברך אל הנביאים, ונתייחד עמהם הדיבור, (ולכך) אין ראוי שיהיה עצם דיבורו ית' בטומאה. ולכך אין מקבלים נביאי ישראל הנבואה - שהיא דיבור השם יתברך - (אלא) רק בקדושה.

ומעתה, מה שאמרו "אבל בנביאי אומות העולם קם" - היינו דמכל מקום היתה הנבואה שלו בחסרון ובטומאה. ואף אם היה גדול בנבואה מאוד (מצד התכנים שהשיג, שהיו גבוהים, כי הגיע קרוב למלך) כיון שנבואתו (=האופן שבו באה הנבואה אליו) היתה בחסרון ובטומאה, אין זה מעלת הנבואה. כי מעלת הנבואה כאשר היא בקדושה ובטהרה ובכירור. ולא אמרו "בנביאי אומות העולם קם" - רק שהיה יודע דברים עליונים⁴²⁷.

וכאשר תבין דברי אמת, תדע, כי מה שהיה יודע משה בנבואה ומה שלא היה יודע - הכל נמשך אחר (=הכל נובע מ) עצם המעלה בנבואה שהיתה למשה. ומה שהיה יודע בלעם בנבואה ומה שלא היה יודע - הכל נמשך (=נובע) ממה שלא היה לבלעם המעלה העליונה, שהיתה למשה.

וזה, כי מה שהיה מדבר עם משה "פנים אל פנים" (שמות לג,יא) (ו) שהיה משה עומד עם השם יתברך - הכל הוא (נובע מ) הקירוב והדיבוק עמו⁴²⁸. ובלעם שלא היה לו (דבר) זה, מורה על הריחוק מן השם יתברך.

ומה שלא היה יודע משה הדיבור (=מה ידבר עמו) קודם שבא אליו הדיבור, וכן מה שלא היה מדבר עמו כל שעה שירצה (=מתי מדבר עמו), ומה שלא היה יודע מי מדבר עמו - נמשך אל (=נובע מ) מעלת משה. שכל נבואת משה נבואה ברורה, כמו שהיה הדיבור עמו פנים אל פנים ופה אל פה. לכך לא היתה נבואתו רק נבואה ברורה ואין בירור הנבואה (אלא) רק כשבא(ה) הנבואה (ישירות) אל הנביא, שכל דבר שיוצא מפי הקב"ה אין לו חזרה כדאיתא במס' ברכות (ז,א) ודבר זה נקרא בירור הנבואה כאשר יוצא הדיבור מפיו⁴²⁹. אבל שידע הדיבור קודם שנדבר ונתבררה הנבואה (כמי ששמע מה שנאמר מאחורי הפרגוד) - אין זה ראוי למשה ולמעלתו, שהיתה כל נבואתו בעניין

הערות - ילמד ענויים דרכו

427 הרבה פעמים אנשים בעבודה יודעים על האדם דברים שילדיו אינם יודעים עליו, אולם האם זה אומר שהם קרובים אליו יותר מילדיו?

428 עיין רש"י דברים ב,יז שכל מ"ח שנה שהיו ישראל נזופים לא נתייחד הדיבור עם משה "בלשון חיבה פנים אל פנים".

429 בירור הנבואה - הכוונה שהנבואה בהכרח תתקיים. והנה משה היה מקבל את הנבואה כשה' אומר אותה לנביא, ולכן היא לא תחזור, כי יצאה מפיו. אבל נבואת האומות אינה כדיבור שיצא מהקב"ה אליהם, אלא ששמעו מאחורי הפרגוד מה מדברים בבית דין של מעלה. ואפשר שלא יצא הדבר ולא יעשה. ולכן אופן קבלת הנבואה הוא הגורם לכך שיקבל דבר ברור - שבטודאי יתקיים.

הבירור הגמור. אבל בלעם שלא היתה מדרגת נבואתו בעניין הברור הזה, אפשר לו לדעת דבר זה, שכן כל נבואתו בעניין זה.

וזה שהביא משל מן הטבח וכו'. וזה כי מה (=הסיבה) שיודע הטבח מה שיאכל המלך, ואותו אשר נקרא לשולחן המלך אינו יודע, מפני שאין הנקרא אל המלך מצטרף אל המלך לדעת (מה יוגש על) שולחנו (אלא) רק כאשר השולחן ערוך בפועל, וזה כבודו ותפארתו של האורח ולא יצטרף אל המלך זולת זה. ולכך אינו יודע קודם זה מה יאכל המלך. וכך משה לא היה נבואתו (אלא) רק כאשר הדיבור בפועל (היה) יוצא מפי השם יתברך מעצם כבודו יתברך. ודבר זה הוא "נבואה ברורה" ובמדרגה זאת - דבק משה בו יתברך. וזהו מעלתו וכבודו של משה. אבל בלעם לא היה לו מעלה זאת, ולכך ידע הנבואה קודם שבא הדיבור, ודבר זה מבורר⁴³⁰.

וכן מה שלא היה מדבר עם משה כל שעה, הכל נמשך אחר מדרגתו ומעלתו. וזה כי העניין נותן כך כי היה הדיבור עם משה פנים אל פנים ואין לאדם כמדרגה זאת שיהיה עם השם יתברך תמיד פנים אל פנים. אבל עם בלעם היה הנבואה כמו שאמרנו למעלה, שהיה משליך (ה) ממנו הדיבור והיה בלעם מקבל אותו, ולא היה כאן דיבור פנים אל פנים, ולכך היה תמידי.

וכן מה ש"לא היה יודע משה מי מדבר עמו", היינו "פי לא יראני האדם וְחַי" (שמות לג, כ). כי אי אפשר להתחבר עם השם יתברך. ודבר זה היה למשה, שנסתכל באספקלריא המאירה (יבמות מט, ב) והיה לו דבקות אל השם יתברך, ולפיכך אי אפשר שיהיה יודע⁴³¹ (כי מי שמדבר עמו הוא הקב"ה בעצמו ואי אפשר לדעת אותו. אבל בלעם מקבל דרך גורמי ביניים, ולכן היה יודע מי מדבר עמו, והם גורמי הביניים שניתן להשיגם)...

שאלות מנחות:

- ✦ על פי הפרקים הקודמים, מדוע צריכה התורה להינתן דווקא לעם ולא ליחידים?
- ✦ מדוע, מצד שני, חייבת התורה להיות ציווי לכל יחיד ויחיד ולא לכלל האומה?
- ✦ אילו צדדים יש במשה שמאפשרים לגשר בין שני הצרכים הנ"ל?
- ✦ מה ההסבר של המהר"ל לכך ששני הדברות הראשונים נאמרו על ידי ה' האם ניתן לומר לפי

הערות - ילמד ענוים דרכו

430 עיין ברמב"ן לדברים יח, ט-יב שביאר שאומות העולם עובדי כוכבים ומזלות מקבלים את ידיעותיהם מכוחות ביניים, כמו הטבח במטבח. אולם "ואתה לא כן נתן לך ה' אלוהיך. נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה' אלוהיך". והסביר שם שהנביא מקבל את דבריו ישירות מבורא עולם, והוא משדר כוחות הטבע ומפר עצת בדים. ולכן המעוננים והמנחשים יכולים לדעת מקצת עתידות אבל לא יצדקו באופן מוחלט, ואילו נביא ה' לא יפול מכל דבריו ארצה.

431 עיין רש"י לבמדבר יב, ח.

זה שהגדרת האומה היא ביחוד ה'?? כיצד זה מסביר את העניין שעובד עבודה זרה והכופר יוצאים מהכלל?

- ✦ כיצד המדרש מצד אחד משווה בין משה לבלעם ומצד שני מחלק ביניהם?
- ✦ מה מבטא משל הטבח?
- ✦ המהר"ל מפרש את כל המעלות של משה בנבואה כמעלות של נביאי ישראל מול נביאי אומות העולם. אם כן במה מיוחדת נבואת משה על נבואת שאר נביאי ישראל?
- ✦ יש שני פרמטרים לנבואה: רמת התכנים שזוכה להשיג בנבואה, והדרך שעל ידה זוכה לנבואה. במה היה בלעם שונה ממשה ובמה מנביאי ישראל?
- ✦ הסבר: כל נביאי הגויים הם טבחים של שרים שונים משרי המלך, ובלעם היה הטבח הראשי של המלך. כל נביאי ישראל היו אורחי הכבוד של המלואכים, ומשה היה אורח הכבוד בשולחנו של המלך.